

Boldog békeidő?

Beszélgetés Hanák Péterrel

A Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetében készülő és az Akadémiai Kiadó gondozásában megjelenő tízkötetes Magyarország története 7. kötetének főszerkesztőjét, Hanák Pétert kerestük fel, hogy tájékoztatást kérjünk a sorozatnak az idei Könyvhétre megjelenő kötetéről.

— A Magyarország története tavaly megjelent 8. kötete az „őszirózsás forradalomtól” hazánk felszabadulásáig kísérté nyomon Magyarország történetét. Melyek a most megjelenő kötet korszakhatárai?

— Azzal kezdem, hogy bár 7. kötetről beszélünk, két félkötetben kapja kézhez az olvasó a könyvet (a korábbi 8. kötet új kiadását is). A könyvheti 7/1 és 7/2. kötet szerkesztésének elvezetője a nyolcadiknak, mert 1890-től az első világháború végéig tárgyalja hazánk történelmét, tehát az Osztrák–Magyar Monarchia utolsó korszakát: alkonyát és leáldozását.

— Ön alkonyt és leáldozást említ, holott az emberek emlékezetében éppen ezek az évtizedek a „boldog béke” korszakaként élnek.

— Az emlékezet e kettősége, a megítélés végtelensége is utal a korszak elmentmondásosságára. Mert igaz, hogy a korszak nyugalmát szétzűrő első világháborúig az európai történelemben szokatlanul

hosszú béke évtizedeit éltek az emberek, hiszen 1870–71. óta — az 1878. évi orosz–török háborút leszámítva, amely Európa periferiáján zajlott — negyven éven keresztül nem volt háború földrésünkön. Valóságos, időzajjel nélküli béke volt, amely együtt járt a civilizáció és kultúra addig soha nem tapasztalt fejlődésével és kiterjedésével. A vasútvonalak az ország és a kontinens egész területét behálózták, a járványok lekiűzdése terén nagyot lépett előre az ország, kiépült a közegészségügyi hálózat, tízszerezésre nőtt a kórházi ágyak száma, közoktatásügyünk színvonala — Eötvös és Trefort nyomán — nagyot emelkedett, fellendült az urbanizáció (gáz-, majd villanyvilágítás, csatornázás, kommunális szolgáltatások). A tartós béke hatására a Monarchia polgáraiban a stabilitás érzése erősödött meg, az életutak „kiszámíthatóknak”, biztonságosnak tűntek. Ezt az optimizmust sugározta a városokban kifejlődő színház-, szórakozás- és kávéházakultúra, s ne feledjük: ez a korszak volt az operettvilág aranykora Strausstól Lehár Ferencen át Kálmán Imréig.

— És mi utalt arra, hogy ez a derűs, békés korszak mégiscsak „alkony”? — A kötetben tárgyalt közel három évtized békeje „alá volt aknázva”. A

belvárosok jóléte mellett a külvárosi munkásnegyedek és a sárbafulladt falvak nyomora legalább annyira fenyegette a békét, mint a nagyhatalmak fegyverkezési, flottaépítési versenye, sűrűsödő villongásai. Hazánkban hatalmas agrárproletár-tömegek éltek úgy, hogy évenként legalább hat hónapon keresztül munka nélkül tengették életüket. A szakképzetlen, tanulatlan munkástömegek városi nyomora is egyre nyomasztóbbá vált. Nem véletlen, hogy éppen 1890-ben ünnepelték nálunk először május elsejét, hogy ekkor alakult újjá a szociáldemokrata párt, s a következő évben robbantak ki az alföldi agrárszocialista mozgalmak. Ugyanakkor egységes nemzeti állam kiépítésére törekedtünk a Monarchia belülről, olyan soknemzetiségű országban, amelyben a lakosság csak mintegy fele vallotta magát magyarnak — Horvát-Szlávia nélkül! S a nemzetiségeket ekkor már nem elégítették ki a 48-ban ígért, 68-ban korlátozottan engedélyezett, de aztán egyre szűkített-csorbított nyelvi jogok, hiszen a Monarchia határain kívül önálló államaik születtek — Románia, Szerbia —, illetve a Monarchiaiban vonzotta a szlovákokat Csehország. E nehézségekhez járult, hogy a korábban istenként ünnepelt Ész kultuszát új filozófiai

elméletek bírálták a liberális polgárság baloldaláról épp úgy, mint a konzervatívizmusról, vagy a szélesedő és erősödő szocialista mozgalomról. Törvényszerű volt, hogy az aláaknázott béke előbb-utóbb a levegőbe repül. Az első világháború s az azt követő forradalmak zárták le véglegesen a Monarchia hosszú történetét.

— E korszakról már megjelent korábban egy egyetemi tankönyv. Ehhez képest ad-e újat a Magyarország történetének hetedik kötet?

— Több vonatkozásban is. Először is új az a törekvése, hogy a politikai történetnek mindig megkeresi a társadalmi bázisait. Alapvető fejezete, gerince például a társadalmi történeti fejezet, amelyben a népesedés, a mobilitás, a társadalmi struktúra jelenségeit elemezzük, az életmód, az életfelfogás, az egyes társadalmi rétegek, csoportok presztízisének vizsgálatát végezzük el. Fontos többlet a kötetnek, hogy míg a korábbi feldolgozásokban a munkásmozgalmat mindig a párt és vezetőség történeteként tárgyaltuk, most a munkástömegek, a nincstelen paraszti óriási táborának bemutatását is célul tűztük, azt a rendkívül érdekes folyamatot, ahogy a marxizmus utat talált az egyszerű, tanulatlan, sokszor analfabéta emberek szívébe, tudatába. Ebben a kötetben kíséreljük meg először egyesíteni a gazdaságtörténeti fejezetben az ökonomia elméleti eredményeit és a gazdaságtörténeti ismereteket. Újdonsága a kötetnek, hogy először szerepel fejezetei közt a külpolitika, mint a Monarchia egységes külpolitikájának része. Végezetül merőben új, az említett egyetemi tankönyv egyik hiányát pótolja, hogy a korszak magyarországi kultúrtörténetével is foglalkozunk: az oktatás és tudomány, a politikai eszmék és gondolkodás, a művészet és irodalom kérdéseivel.

— Hogyan oldották meg a kötet kapcsolódását a már megjelent nyolcadik, s a később megjelenő hatodik kötethez?

— Általános szerkesztési elv, hogy minden kötet bevezető fejezete tömör összefoglalást ad a megelőző korszakról, míg az utolsó fejezet a következő korszakra nyíló kitekin-téssel zárja a kötetet.

— Köszönjük a tájékoztatást!

Végh Ferenc

(Magyarország története. VII. kötet: 1890–1918. Két részben. Akadémiai. 1430 oldal, kötve 297 Ft.)

A magyarországi délszlávok zenei hagyományai

Az idei Ünnepi Könyvhét új gyománját őrző délszláv színeket, hogy a felszabadulás óta először szerepel hazai nemzetiségi könyvkiadásunk is, amely újabb mind erőteljesebben bontakozik ki. Örülök, hogy e bemutatkozás során elvesztett fivérem, Vujicsics Tihamér (1929–1975) monográfiájával indul a hazánkban élő délszláv nemzetiségek sok évszázados zenei hagyományáról. E posztumusz mű a magyarországi, mintegy százezernyi horvát, szlovén és szerb nemzetiség gazdag népzenei hagyományát tárja fel, s úgy hiszem, méltán tarthat számot nemzetközi érdeklődésre is. Kerek három évtizedes, úttörő értékű gyűjtőmunka eredményét tartalmazza. Tihamér fivérem érdeklődése a hazai délszlávok népzenéjére iránt egydős zeneszerzői alkotó munkája kezdetével. S ez kora ifjúságára esik, amikor családjuk a háború utolsó éveiben nem a legkevésbé körülmények között élt. A bombázások elől anyai nagyszüleinknél, a Bácskában, a határmenti Hercegszántón kerestünk menedéket. E község több nemzetiségű, főleg magyarok, sokácok (horvátok) és szerbek lakják. Így nemcsak Pomázon, szintén sok nemzetiségű szülőfalunkban, hanem a háború hozta létbizonytalanság közepette is, gyerekként, a valóságban tapasztaltuk a nemzetiségi lét sokszor bonyolult viszonyulásait. Mindkettőnk kötődése hazai nemzetiségi kultúránkhoz azonban talán épp ekkor rögződött meg a legmélyebben bennünk.

Ha most visszagondolok az 1944–1946 közötti időre, bizony még groteszknak is tetszik, hogy nagyapánk nádfedeles vályogházában Tihamér Bartókkal, Sztravinszkijjal, Schönberggel vette körül magát, s a diszsonancia hadállásait védelmezte csökönyösen. Így azután érthető, hogy viszolygva engedték gyakorolni a hercegszántói apácázárda zongoráján, vagy a baptista imaház harmóniumán. Nyilván a bartóki példa adta az indítékot, hogy a hazai délszláv folklórt, amely mindig is „élőben” vette körül (legelső „nótafája” dunaszekcsői születésű apai nagyanyánk volt, aki temérdek baranyai szerb népdalt tudott, s hajlott korában, túl a nyolcvanon is szívesen énekelt), a zeneszerzés mellett komoly, kötelező tudományos gyűjtőmunkájává tegye. A hazai, több nemzetiség zenei ha-

BISZTRAY ÁDÁM

Kockajáték

Betegség-vakság lakik benned, tavaszra nyíló ablak vagy, kicsi, virágos meggyfát, úsztatsz a felhős folyóban.

Akik naponta csak holnapig hagynak időt, a veszály faragott köveit bástyázzák köré.

Magadtól: félj, sose mástól, férgék segítik a megmaradást. Hulltoddnál, bársonyos életnél fontosabb hat-szemű kockád, az esély.

Elj, ha élhetsz, magadtól félj, ha félned kell. Óriznek. Fészkelődsz, a rácsokon már túl ér sötét szárnyad.

(Ezék versek 1977. Magvető. 424 oldal + 84 oldal képmelléklet, kötve 34 Ft, az Ünnepi Könyvhétben 17 Ft.)

Vujicsics D. Sztoján

(Vujicsics Tihamér: A magyarországi délszlávok zenei hagyományai. 408 oldal, kötve 32 Ft.)